

ФІЛОСОФІЯ ЯК СПОСІБ САМОВИЗНАЧЕННЯ ЛЮДИНИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Постановка проблеми: філософія помагає відповісти на питання про людину, про її місце в світі, про її природу, призначення, про сенс людського життя.

Мета: деталізоване окреслення реального становища філософії у сучасному суспільстві з його реальним станом і реальними масовими прагненнями

Завдання відображення способів самовизначення людини через філософію

Об'єктом дослідження людина та її самовизначення в сучасному світі

Дослідженість теми: Дослідженнями цієї теми зокрема займалися Бибихин В. В., Гидденс Э. Ф., Кутырев В. А., Гуревич. П. С., Сиоран Э. М., Уайтхед А. Н. та інші...

Філософія належить до одного з найдавніших та найуспішніших винаходів людства: майже три тисячі років тому в певній групі людей виникли питання, що, здавалося б (тут можна згадати й тезу І. Канта із передмови до «Критики чистого розуму»), набагато перевершують реальні можливості людського розуму (додамо: й реальні життєві потреби людини), проте людині чомусь були конче потрібно вирішити ці питання. Із такого «дон-кіхотського» пориву згодом народилась доволі велика множина наук і наукових напрямів, а сама філософія отримала назву «науки всіх наук». Після доволі тривалої історичної дистанції (близько 2,5 тисяч років) від філософії почали відокремлюватись різні, як стали казати, конкретні (ще одна назва – «точні») науки, а філософія опинилась у ситуації, яку О. Конт порівняв із ситуацією короля Ліра: віддавши донькам частини свого королівства, король опинився у стані безпритульної та звідусіль гваної людини [9]. Реліктові сліди тієї ситуації і до сьогодні живуть у думках деяких науковців, коли вони вбачають сенс у філософських міркуваннях лише в тому, щоб останні «накинули» дуже загальний та суто інтелектуальний проєкт певних рішень, а науки пізніше або підтвердять, або спростують такі філософські марення [8, с. 41]. За такого бачення філософія перетворюється на сферу, що продукує «реалістичні утопії» («проективні поняття» – Е. Гідденс) – утопії, проте такі, що стосуються певних реальних явищ, але відштовхуються від них та синтезують завдання життя із людськими прагненнями і мріями [2, с. 327].

Представники сучасного філософського постмодернізму давно вже оголосили про «смерть філософії», поставивши її в один ряд із лавиною подібних смертей – «смерть людини», «смерть суб'єкта», «смерть культури» та ін. [4, с. 11–123]. Деякі епатажні автори, що претендують на те, щоб представляли філософський авангард, кажуть про принципове безпліддя сучасної філософської думки, про її віддаленість від людини і від реальних проблем суспільства [4, с. 6–12; 5].

Здавалося б, саме тому, що і тоді, коли життя розбухало, коли навколо нас так мало певного й стабільного людям слід було б шукати надійну опору в самих собі та з наснагою засвоювати історичну школу здобування виправданого («гідного») – Б. Паскаль мислення, проте і в такій ситуації потрапляємо у сюжет, окреслений Б. Паскалем: людина би мала замислитись над своєю життєвою долею, проте вона віддається розвагам.

Децю обнадійливим постає той факт, що сучасна філософська література на полицях книгарень коштує дорого, але вона досить швидко зникає з цих полиць. Усе це відбувається на тлі такого відомого авторів факту, як неспроможність у масі своїй сучасних студентів розгорнути і тримати тривалу й неперервну лінію міркувань на якусь важливу тему, залучаючи аргументи, доведення, приклади й факти. Лише філософські поняття здебільшого не є аналогом якоїсь фізичної чи емпіричної речі, а тому для оперування ними людська думка мала би набути досвіду тримати себе і свій хід власною рефлексією, тобто досвіду відстежувати, як рухається думка, з чого починається, на яких підставах крокує далі, що забезпечує їй логічну неперервність і переконливість та ін.

Друга форма присутності філософії у житті сучасного суспільства – до життєвих запитів окремої людини. Існують так звані «Телефони довіри», біля яких чергують, як правило, психологи або психотерапевти. До них звертаються люди, що потрапили у невіршувані проблеми, може, навіть, вирішили покінчити життя самогубством. Психологи заводять з ними розмову з метою змінити їх життєвий настрій або допомогти вирішити проблему, і їм це, як правило, вдається зробити. Спробуймо уявити собі ситуацію, коли біля телефону чергує філософ: чи впорається він з такими завданнями? Чи є у філософії, що сказати сучасній людині, яка потрапила в екстремальну або безнадійну ситуацію? Загалом є, але звернемо увагу на те, що все ж обслуговують такі телефони психологи, не філософи. Водночас на тисячах сторінок сучасних фахових і нефахових видань, видань, індексованих у певних базах наукометричних даних, фігурують такі теми і такі тексти, що ніколи не зможуть виконати зазначеної ролі або викликати живий інтерес у живій та допитливій людській душі [4, с. 7–8]. Тому для вирішення своїх життєвих чи професійних питань схильні до філософування люди звертаються до класиків – Платона, Аристотеля, Л. А. Сенеки, Аврелія Августина, Б. Паскаля, М. Монтеня, І. Канта, Г. Гегеля, А. Шопенгауера, Ф. Ніцше та ін. Це, звичайно, непогано, проте не кожна людина зможе там відшукати те, чого прагне, адже читання філософських текстів, звичайно, є людською справою і доступне звичайній людині, проте для того від людини вимагається бодай якийсь досвід такого читання [1].

Третьою формою присутності філософії у житті сучасного суспільства я назвав науку: з перших кроків свого буттєвого ствердження філософія перебувала в активних взаєминах з наукою. Титул «Наука всіх наук» або «Цариця всіх наук», яким нагородили філософію вже за часів античності та раннього середньовіччя, не зовсім відповідає дійсності хоча б тому, що філософія виникла й утверджувалась не лише у взаєминах з міфологією, як про це пишуть у більшості випадків, а й взаєминах із такою інтелектуальною ділянкою, яку можна позначити як сукупність досвідно-прагматичних знань. Це були насамперед зачатки астрономії і математики, геометрії, знання, що функціонували як елемент складних технологій діяльності. І хоча деякі філософи критикували ці знання за їх надто слабку мисленнєву складову, вони відігравали надзвичайно важливу роль у житті давніх суспільств. Самі такі знання було неможливо отримати за допомогою загальних міркувань; тут вирішальним був реальний досвід діяльності та його результати. Згідно з міркуваннями Климента Олександрійського, філософія у справі християнізації світу мала відіграти роль інструментарію думки в цілях підвищення ефективності теології, а сама філософія повинна була зібрати й належною мірою осмислити дані усіх наук. Яку роль справді належало виконати філософії в її взаєминах з наукою? М. Шлік, засновник відомого Віденського гуртка філософів і науковців, зазначав: коли ми досліджуємо, ми є науковцями, але коли прагнемо зрозуміти й осмислити, що і як ми робимо, або ж зрозуміти світ, ми стаємо філософами [12, с. 30–31]. Згідно з міркуваннями О. Конта, філософія потрібна для того, щоб узагальнити дані різних наук та посприяти кращому опрацюванню мови і будови науки. Фундатори новоевропейської філософії, Ф. Бекон та Р. Декарт, бачили покликання філософії у тому, щоб вона, володіючи апаратом аналітики пізнання, виробила та обгрунтувала правильний («істинний») метод наукового пізнання. У всіх перерахованих версіях вирішення питання філософії позиціонується як додаток до наук, що може передувати науковому пошуку, супроводжувати його або підсумовувати. За всіх таких версій філософія втрачає власний предмет дослідження. Чи є якийсь сенс у такому її статусі? – Загаданий О. Конт виразив такий стан філософії тезою «Наука сама собі філософія»: дійсно, якщо предметом та основною турботою філософії стає наука або окремі стадії її функціонування, то з приписаними їй завданнями, певно, непогано впорається й сама наука, якщо додати до неї або метатеоретичний рівень її функціонування, або вписати в її структуру методологічну свідомість. Недаремно, ніби у співзвучності з такими тезами А. Уйомов та А. Н. Вайтгед розглядають

філософію (щоправда, вживаючи термін «метафізика», який у певні часи та у певних філософських традиціях вважався синонімом терміна «філософія»), як всього лише попереднє та умоглядне окреслення того предметного поля, на якому пізніше наука зможе винести свій вердикт філософським твердженням. «Наше метафізичне знання є занадто незначним, поверхневим, неповним. Тому воно запліднене оманю. Але метафізичне розуміння як таке веде за собою уяву та виправдовує мету. Поза метафізичними передумовами цивілізація була би неможливою» [6, с. 527]. Виходить, що філософія (метафізика) деяким вільним польотом уяви ніби позначає певне предметне поле, на якому пізніше працюють культуротворення та наука. Саме тому філософським (метафізичним) твердженням висувається вимога: «Те, що виявляється на практиці, повинно лежати у межах метафізичного опису. Тоді, коли опису не вдається включити практику, метафізика постає неадекватною та вимагає перегляду» [8, с. 527]. Отже, тоді, коли філософські твердження не мають можливості врахувати «практику», тобто якісь фактичні реальності, вони постають такими, що не відповідають вимогам науки і повинні бути усунутими.

Література

1. Бибихин В. В. Чтение философии / В. В. Бибихин. – СПб. : Наука, 2009. – 536 с. – (Сер. «Слово о сущем»).
2. Гидденс Э. Последствия современности / Гидденс, Энтони ; [Пер. с англ. Г. К. Ольховикова ; Д. А. Кибальчича ; вступ. статья Т. А. Дмитриева]. – М. : Издательская и консалтинговая группа «Праксис», 2011. – 352 с. – (Серия «Образ общества»).
3. Гиренко Ф. Удовольствие мыслить иначе / Ф. Гиренко. – М. : Академический Проект; Фонд «Мир», 2010. – 235 с.
4. Гончарук (Чолач) Т.В., Джугла Н.В., Етнологічні інтенції осмислення українства у філософії Богдана Цимбалістого. // Психологія і педагогіка. – Тернопіль, 2018. - №1-2. – с 155-162.
5. Джугла Н. До питання Українського східного Обряду у рішеннях Замойського скандалу 1720р. / Історія релігій в Україні. – Львів, «Логос», 2005. – с 210-215
6. Кутырев В. А. Смерть человека в Lviv Polytechnic National University Institutional Repository <http://ena.lp.edu.ua> 102 Петрушенко Віктор философии постмодернизма / В. А. Кутырев // Спектр антропологических учений. Вып. 2 [Текст]. Рос. акад. наук, Ин-т философии; Отв. ред. П. С. Гуревич. – М. : ИФРАН, 2008. – С. 111–123.
7. Сиоран Э. М. Горькие силлогизмы / Э. М. Сиоран. – Пер с фр.: А. Головина, В. Никитин. – М. : Эксмо ; Алгоритм, 2008. – 97 с.
8. Уайтхед А. Избранные работы по философии / А. Н. Уайтхед. Пер. с англ. сост. И.Т. Карсавин; Общ. ред. и вступ. ст. М. А. Кисселя – М. : Прогресс, 1990. – 718 [2] с. – (Философская мысль Запада);
9. Уёмов А.И. Метафизика : учеб. пособ. / А. И. Уёмов. – Одесса : Астропринт, 2010. – 260 с.
10. Філософія: навч. посіб./ Гончарук Т.В., Джугла Н.В., Шумка М.Л., - Тернопіль: підручники і посібники, 2016. – 416 с
11. Философия позитивизма и ее исторические формы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.gutenberg.org/ebooks/189281601>. htm?oam
12. Шлик М. Поворот в философии / М.Шлик // Аналитическая философия: Избранные тексты. Сост., вступ. ст. и коммент. А.Ф. Грязнова. – М. : Изд-во МГУ, 1993. – С. 28–33.